

Elena Nedelciuc
Institut de Filologie al MECC
(Chișinău)

AMNEZIA GENERALIZATĂ ȘI
AMPUTAREA MEMORIEI ISTORICE
A BASARABIEI ÎN TEXTELE
LUI IOAN MÂNĂSCURTĂ

**Generalized amnesia and the „amputation” of the historical memory
of Bessarabia in the texts of Ioan Mânăscurtă**

Abstract: Ioan Mânăscurtă is one of the most relevant essayists and publicists who revealed our Soviet past. The essayist notices the horrors of a criminal policy, being in that hell, within a habitat of ordinary people, who were living a tragedy, many of them without conceiving its proportions. Ioan Mânăscurtă brings up-to-date the darkest themes of our national history: the deportations, the Soviet occupation of the Bessarabians, the anti-Romanian politics, which malformed the collective mentality of our nation.

Keywords: Soviet period, journalism, war, mentality, ideology, manipulation

Rezumat: Ioan Mânăscurtă este unul dintre eseistii și publiciștii cei mai relevanți în ceea ce privește dezvăluirea trecutului nostru sovietic. Eseistul dezvăluie ororile unei politici criminale, din interiorul vieții trăite în acel infern, din habitatul oamenilor simpli, care trăiau o tragedie, mulți dintre ei fără să-i conștientizeze proporțiile. Ioan Mânăscurtă readuce în actualitate temele cele mai întunecate ale istoriei naționale: deportările, mancurtizarea sovietică a basarabenilor, politica antiromânească, care au malformat mentalitatea colectivă a neamului nostru.

Cuvinte-cheie: perioada sovietică, publicistică, război, mentalitate, ideologie, manipulare.

Ioan Mânăscurtă este unul dintre eseistii și publiciștii cei mai relevanți în ceea ce privește dezvăluirea trecutului nostru sovietic. Eseistul dezvăluie ororile unei politici criminale din interiorul vieții trăite în acel infern, din habitatul oamenilor simpli, care trăiau o tragedie, mulți dintre ei fără să-i conștientizeze proporțiile. Ioan Mânăscurtă readuce în actualitate temele cele mai întunecate ale istoriei naționale: deportările, mancurtizarea sovietică a basarabenilor, politica antiromânească, care au malformat mentalitatea colectivă a neamului nostru. Personajele sale sunt porta-voce a autorului, expunând fără ocolișuri adevărurile istoriei. Ștefan Grozavu, din nuvela „Problema fericirii”, Leopold Morariu „cu glasul de bronz”, prietenul F, cu amintirile sale din perioada războiului și din vremea „eliberării sovietice”, copilul naiv „preocupat de moartea eroică” etc. sunt dintre cele mai memorabile personaje din publicistica lui Ioan Mânăscurtă.

Povestirea „Când eram să mor pe un câmp de luptă” prezintă într-o stilistică austeră, care să lase adevărul istoric să respire cât mai autentic, tragediile la care a fost supus poporul nostru, deconstruind mitologia sovietică a sacrificiului vieții în numele patriei sovietice, în numele războaielor „victorioase”. Istoria este prezentată din două perspective: a *copilului sovietic* ce urma să fie educat conform perceptelor societății de atunci, orientate asupra creării unui model de cetățean, devotat patriei „noi” și din perspectiva ulterioară și completă a adultului: „... în toate cărțile citite scria că e o fericire să mori pentru patrie, acceptam să înghit și această cumplită nedreptate. Ar mai fi de spus că ideea asta cu moartea pentru patrie nu se iscăse din senin în căpușorul meu de copil. La școală eram învățați că toți pionierii de treabă muriseră demult prin războaie victorioase, colectivizări benevole și în alte împrejurări la fel de eroice. Așa că era chiar la modă să mori pentru ceva sau, mai ales, pentru cineva” [1, p. 122-123].

Situația dramatică a acelor vremi este expusă de autor cu multă ironie și autoironie amară. Într-un context social extrem de ideologizat, copilul vede în „moartea eroică” un fapt firesc, iar „câmpul de luptă e un loc minunat pentru o treabă ca asta. Ceva mai bun nu putea fi inventat”. Perspectiva copilului este alternată cu cea adultului, care completează, corectează, nuanțează perspectiva de cândva a copilului: „Mai apoi, firește, am înțeles că pentru Patrie – dacă ai o Patrie! – trebuie să trăiești, chiar ești dator să trăiești, și că – ceea ce e și mai trist, dacă nu chiar măreț, – nu este deloc ușor să trăiești” [1, p. 123]. Influența ideologică împotriva „dușmanului de clasă” erau atât maturii, cât și copiii. Luptele adulților se proiectează în jocurile de copii, care nu pricep deloc gravitatea acestui „joc al morții”. Într-o joacă de copii, verișorul este prins „prizonier în calitate de spion, diversionist” [1, p. 133]. „și pentru că execuția să fie în spiritul celor mai frumoase tradiții revoluționare și de luptă ale poporului sovietic, dar și pentru ca vecinii să nu audă detunătura, l-am băgat pe vărul meu în casă, i-am legat mâinile la spate și l-am pus la perete, somându-l cu glas înfricoșător să recunoască cu cine ține – cu rușii sau cu nemții? Vărul meu, care nu prea avea habar de politică și de lupta ideologică din motiv de vârstă fragedă, clămpănea din ochi și scâncea, întărindu-mă în convingerea că am în față un dușman perfid și bine deghizat. (...) Dacă am văzut că nu scot de la el nimic, l-am împus să strige cât mai tare: *Za Rodinu! Za Stalina!* – după care am tras” [1, p. 133-134]. Finalul scenei intensifică „valoarea” aspirațiilor comuniste (omorârea aproapei fără nici un sentiment uman), nuanțând marea luptă ideologică și geopolitică de care erau afectați și copiii. În contradictoriu cu naivitatea copilului, vine perspectiva maturului, cu un mesaj lucid, opus totalmente dogmelor și stereotipurilor comuniste: „Necăjitul de mine, neînțeles atunci și acum, am fost pedepsit exemplar, ca să însușesc pentru tot restul vieții că cel mai groaznic și pururea neiertat păcat este să ridici arma asupra ființei umane, indiferent dacă-i verișor, negru sau marțian” [1, p. 135].

Problema identității poporului dintre Prut și Nistru este tratată și în povestirea „Tulburătorul undeva, de la Hotar”. Întrebarea privind descendența poporului nostru este chinuitoare pentru personajul lui Ioan Mânăscuță. „Iată întrebarea cea mai frecventă: cine ești și de unde vii?” [2, p. 288].

Amprenta biografică a scriitorului o percepem și din fragmentul în care satul Popești este descris în toată splendoarea lui: „Eu descind din Popești și, în mod firesc, sunt tributar acestui loc și acestei localități. Ca să-l onorez și să mă onorez, zic așa: cel mai frumos loc din mâneca dreaptă (poate, stângă) a Căii Lactee, dacă n-o fi din întregul Univers” [2, p. 288].

Nu este deloc întâmplător titlul altei povestiri: „Hai să dăm mână cu mână” (care face trimitere la *Hora Unirii* scrisă de Alecsandri), în care autorul descrie visul de a ajunge în „frumoasa țară de peste Prut”. Amintirile nefericite din copilăria „sovietică” și urmările catastrofei comuniste sunt relatate cu iz ironic pentru a diminua din tragismul evenimentelor din „perioada de comă” a Basarabiei: „Nu-mi amintesc exact în ce an, dar sigur în perioada dezghețului hrușciovist, rudele de gradul întâi au căpătat dreptul (auzi dreptul!) să-și viziteze părinții, frații și copiii rămași peste Prut, firește, doar o singură dată pe an, dar pe un termen fabulos de tocmai 45 de zile. Astfel, peste cam douăzeci de ani de despărțire forțată, mama a avut nesperata șansă să-și revadă surorile, eu fiind lăsat în astălaltă de Prut parte în grija unor rude”.

Proza scriitorului reflectă realitatea trăită a acelor cumplite vremi. Dens în scriitură și idei, Ioan Mânăscuță modelează stilistic fiecare frază, scrie textele cu mult sentiment patriotic și ne îndeamnă să medităm asupra prezentului și asupra zilei de mâine, prin filtrul critic al analizei. Scriitorul dispune de un spirit fin al observației, de umor și strategii literare care asigură o lectură savuroasă, cum bine observă Tatiana Potâng: „Acuitatea spiritului de observației al prozatorului funcționează ireproșabil în surprinderea amănuntelor, cinismul viziunii narative născându-se din confruntarea conștiinței cu deformările sociale. Privită nu fără un aer detașat de superioritate, lumea este contemplată din perspectiva inteligenței pure, efectul generalizator fiind acela de cufundare în spațiile unor mișcări vitale, animate de căutarea unui orizont tonic, optimist, chiar dacă tristețea dă poate fibra cea mai puternică texturilor narative ale lui Ioan Mânăscuță” [3, p. 579].

Prozele lui Ioan Mânăscuță sunt o provocare la aducere-aminte în timpurile tulburi ale postmodernității, când suntem tentați să ne uităm grăbiți trecutul, cu dramele, dar și cu lecțiile istorice valoroase ale acestuia.

Referințe bibliografice

1. I. Mânăscuță. *Marea vânătoare*. Chișinău: Principes, 2005.
2. I. Mânăscuță. *Deslușirea semnelor*, Principes, Chișinău, 2016.
3. T. Potâng. *Ioan Mânăscuță: ieșirea din timp*. Chișinău: Princeps, 2014.